

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2022-28-2-17>
УДК 1:37(165.75)

Наталія Морська

«Філософія сучасної освіти: трансдисциплінарні рефлексії».

**Міжуніверситетський науково-практичний
семінар на базі Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка**

(8 грудня 2022 року, м. Тернопіль, Україна)

Рецензія передає основний зміст Міжуніверситетського науково-практичного семінару «Філософія сучасної освіти: трансдисциплінарні рефлексії», який відбувся на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка 8 грудня 2022 року, м. Тернопіль. Участь у семінарі брали також представники кафедри філософії та педагогіки Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Ключові слова: *філософія освіти, трансдисциплінарність, інтеркультурність, мотивація до навчання, життєві компетентності.*

У складних реаліях життя сучасної України освітяни гідно тримають свій фронт: намагаються якісно здійснювати освітній процес та наукову діяльність, вибудовувати стратегії розвитку освітньої галузі.

8 грудня 2022 року у Тернопільському національному педагогічному університеті імені В.Гнатюка відбулися дві важливі наукові події. Перша – це успішний захист магістерських робіт здобувачами спеціальності 033 «Філософія» освітньо-професійної програми «Аналітика суспільних процесів» другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Під головуванням доктора філософських наук Світлани Черепанової, колеги із кафедри філософії та педагогіки Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького, працювала комісія з атестації здобувачів. До складу комісії входили: Богдан Буяк, доктор філософських наук, професор кафедри філософії та суспільних наук ТНПУ ім. В.Гнатюка; Анатолій Григоров, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри філософії та суспільних наук ТНПУ ім. В.Гнатюка; Галина Поперечна та Наталія

© Наталія Морська, 2022

Морська, кандидати філософських наук, доценти цієї кафедри; Ярослава Козіброда, лаборант кафедри, секретар екзаменаційної комісії. До захисту були представлені магістерські наукові роботи актуальної тематики. Магістранти виявили ґрунтовну теоретичну підготовку, фахові й загальні компетенції, уміння дискусійного обговорення запитань, які ставили представники екзаменаційної комісії.

Голова атестаційної комісії, як і її члени, відмітили високий рівень підготовки і захисту кваліфікаційних робіт. Усі здобувачі отримали високі оцінки, а четверо із них були рекомендовані до навчання в аспірантурі.

Друга значна подія – це міжуніверситетський науково-практичний семінар «Філософія сучасної освіти: трансдисциплінарні рефлексії». Організаторами виступили:

«Науково-дослідний центр аналітики суспільно-гуманітарної сфери» ТНПУ імені В. Гнатюка, що діє при кафедрі філософії та суспільних наук; кафедра філософії та педагогіки Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького; кафедра філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Науково-практичний семінар відкрив **Богдан Буяк** – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАПН України по відділенню загальної педагогіки та філософії освіти, ректор ТНПУ. Богдан Богданович відзначив актуальність проблеми філософського осмислення сучасної освіти. Особливо наголосив, що ідея трансдисциплінарності широко реалізується в Тернопільському національному педагогічному університеті на рівні міжнародних наукових й освітніх зв'язків, проєктів (Польща, Чехія, Туреччина, Китай та ін.).

З вітанням до учасників семінару звернулися вчені із університетів-партнерів ТНПУ. **Марія Култаєва** – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри філософії ХНПУ імені Г. С. Сковороди, акцентувала на важливості філософського осмислення сучасної освіти з позицій трансдисциплінарності; дискурсу культури; моніторингу якості освіти, а також ознайомила з напрацюваннями кафедри у сфері філософії освіти. **Олеся Смолінська** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та педагогіки ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького, зазначила перспективи наукової співпраці відповідних кафедр Тернопільського та Львівського університетів; відтак форма науково-практичного семінару з філософії освіти, її трансдисциплінарних тенденцій для цього ефективна.

Організатор і модератор семінару **Наталія Морська**, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та суспільних наук ТНПУ імені В.Гнатюка, означила основні змістові вектори обговорення. 1) Трансдисциплінарність розвитку сучасної освіти: актуальність і затребува-

ність трансдисциплінарних і міждисциплінарних діалогів, комунікацій, освітніх програм. 2) Освіта і культура: взаємозв'язок, взаємозалежність і значимість у реаліях інформаційно-технологічного світу. 3) Освіта і наука: покликання сучасного університету. Університет і наука. 4) Освітня політика сучасної України: знання як національний наукоємний продукт (С. Черепанова).

Головний спікер семінару доктор філософських наук **Світлана Черепанова**. У виступі Світлана Олександрівна зазначила авторські позиції, які вважає спробою відповіді на глобалізаційні, digital виклики сучасності.

- Філософія освіти функціонує як системне соціокультурне явище, поєднуючи методологію, науку, культуру, національні та європейські, світові педагогічні традиції в їхній *проекції на людину*.
- Філософія освіти через проекцію на людину виявляє комунікативні зв'язки зі світоглядом, наукою, культурою, мистецтвом, цінностями, мисленням, їхніми трансформаціями у різних суспільствах.
- Філософія освіти – сукупність теорій (ідей), світоглядних, наукових, культурних, ціннісних, морально-етичних засад, які визначають не лише сенс та зміст виховання/навчання, а й певний *тип особистості*.
- Світовідношення, мислення, освіта, наука, мистецтво у координатах техногенної (західної) і традиціоналістської (східної) культури відповідно обумовлюють тип особистості: *колективістичний* (Схід) – *індивідуалістичний* (Захід).
- Системно-структурні трансформації українського соціуму постають як своєрідна точка біфуркації: коли необхідно виокремити суспільні пріоритети – “наука-освіта-технології-виробництво” – або залишитися в ситуації “навздогін” щодо розвитку загалом.

Теоретико-методологічні засади авторських підходів визначають співмірність ідей, теорій, положень, які містять філософсько-антропологічний, онтологічний, аксіологічний, гуманістичний, культуротворчий, компаративістичний, герменевтичний, праксеологічний підходи за пріоритетів постнекласичного. Враховується трансдисциплінарний контекст.

Певна наукова новизна полягає у тому, що автором презентується теоретико-методологічний інструментарій філософії освіти у *спектрі синергії базисних буттєво-ціннісних концептів* (людина-наука-культура-мистецтво-стиль мислення) та *цілепокладання* (становлення особистості як суб'єкта культури).

На розвитку суб'єкта культури позначаються певний соціум, плюралізм політичних, економічних, правових, освітніх, релігійних систем), середовище іманентних цінностей, морально-етичних приписів, звичаїв, вірувань, духовних традицій. Для людини як суб'єкта культури східного (традиціоналістського) ареалу, наприклад, Китай – пріоритетні

конфуціанство, даосизм, буддизм; Японія – зв'язки конфуціанства, буддизму, елементів синтоїзму (давні національні релігійні звичаї). Буття європейської людини як суб'єкта культури визначає простір юдео-християнської традиції й техногенної (Західної) цивілізації.

Мова є духовно-ціннісною основою розвитку суб'єкта культури; ментально персоніфікованого значення набувають цінності родинного середовища.

Надактуальними постають проблеми української мови за воєнної агресії рашизму, «руського міру», імперських прагнень «денацифікації» України.

Позитивні зміни України уможливають праксеологічно-випереджальні напрями розвитку науки та освіти. А саме:

I. Національні інтереси. II. Фундаментальна наука. III. Фундаменталізація освіти.

Дововідач наголосила:

- У чому полягає покликання Університету? **“Немає університету без науки”!** Красномовний напис увінчує фронтон Болонського університету (1088, Італія), одного з давніх в Європі.
- Вища школа має “поєднувати навчання, науку, культуру”; статус вищої школи “може визнаватися лише тоді, коли вона виходить за межі школи й стає науковим закладом, **незалежним центром наукової думки нації**” (курсив наш. – С.Ч.) [Вернадський 2002: 178].
- Знання є національний наукоємний продукт.

Таким чином створюються об'єктивні передумови подолання відчуження науки, культури, мистецтва від освіти, а головне – праксеологічного оновлення методологічної культури педагогічної діяльності на підставі філософії освіти.

Виклад супроводжували наукові видання Світлани Олександрівни (понад 10), які представила бібліотека ТНПУ.

У роботі науково-практичного семінару взяли участь викладачі кафедри філософії та суспільних наук ТНПУ: Анатолій Григоруk, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри філософії та суспільних наук; Віктор Грушко, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук; Людмила Павлишин, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та суспільних наук; Любов Кондратюк, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук; Галина Поперечна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук; Любов Литвин, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук; Галина Петришин, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук.

А також відомі науковці з різних галузей знань. Майя Триняк – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії ХНПУ імені Г. С. Сковороди; Леся Алексієвець – доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства (історичний факультет ТНПУ); Людмила Ванюга – заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри театрального мистецтва (факультет мистецтв ТНПУ); Марія Заборна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального мовознавства і слов'янських мов (факультет філології і журналістики ТНПУ); Наталія Савелюк – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології (факультет педагогіки і психології ТНПУ); Галина Синоруб – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри журналістики (факультет філології і журналістики ТНПУ); Олександра Янкович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти (факультет педагогіки і психології ТНПУ) та професор, завідувач кафедри ранньої освіти та ресоціалізації Куявсько-Поморської вищої школи (Бидгощ, Польща).

Активно обговорювалась проблематика семінару. Професор *Леся Алексієвець* відзначила, що для неї суголосні питання філософії освіти, які обстоює Світлана Черепанова. Йдеться про творче авторське вирішення концептів філософії освіти, вектор трансдисциплінарності, науку як основу Університету. Виступ професора містить цікаві рефлексії щодо ролі учителя в нових енергіях та викликах сучасності, пошуку балансу матеріального та духовного, відповідей, які наближають до істини, уможливають позитивний поступ та Перемогу України.

Професор *Майя Триняк* звернула увагу на питання універсальних цінностей в освітніх інтеркультурних комунікаціях. Зокрема, формування так званого «суспільства добробуту» із комфортними соціальними стандартами, а звідси – і людини, яка задоволена життям й відкрита світу та готова до діалогу з представниками інших культур.

Доцент *Віктор Грушко* зауважив теоретико-методологічну палітру положень філософії освіти, які потребують осмислення. На його думку, у системі освіти очевидно є недоліки, які мають свої особливості на національному рівні. Для вітчизняної освітньої галузі однією із найгостріших проблем, що потребують вирішення, є проблема мотивації тих, хто навчається до здобуття знань. Основним мотивом для більшості здобувачів вищої освіти залишається прагнення одержати дипломи, а не знання, оскільки студенти, очевидно, не бачать кореляції між нагородженими ними знаннями та можливостями за їх допомогою успішно самореалізуватись у суспільстві. Недооцінена у наш час і роль виховання у сучасній освіті, через відсутність якого у суспільстві зло, озброєне знаннями, здатне причинити більше проблем, ніж неосвіченість.

Доцент **Галина Синоруб** звернула увагу на стиль мислення як узагальнюючий концепт філософії освіти. Під час викладання важливо брати до уваги, що у сучасній молоді переважає «кліпове мислення», коли аналізу складно піддаються будь-які явища, а зосередженість уваги на об'єктах доволі низька. Водночас для молодіжної аудиторії характерний квантовий стрибок, тобто, студент стає вмотивованим, прагне знань, саморозвитку (маємо на увазі неформальну освіту), якщо вбачає у своїй майбутній професійній діяльності успіх – особистісний і матеріальний, а також звернула увагу на популяризацію інфомедійної грамотності серед студентів різних спеціальностей університету та наголосила на співпраці кафедри журналістики з IREX (Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів) у межах проєкту «Вивчай і розрізняй: інфомедійна грамотність».

Доцент **Марія Заборна** вирізнила становлення суб'єкта культури як стратегічну ціль філософії освіти. Адже духовно-ціннісною основою формування суб'єкта культури постає мова народу. Найпершим осередком прилучення до української мови, цінностей української культури постає родинне середовище. Становлення такого нового типу особистості, укоріненої в свою мовну стихію, передбачає формування навичок практичного втілення мовних знань. Звідси спосіб життя в мові як один із шляхів досягнення життєвих цілей людини. З цього погляду важливі положення: діяльнісний підхід до вивчення мови як засобу оформлення різного роду мовленнєвих дій на зразок прохання, поради, відмови, згоди, заперечення, докору, похвали тощо; відстеження впливу мовних структур на структуру думки та її оптимального втілення; філологічний підхід до вирішення світоглядних питань, що передбачає відстеження й схоплення смислів, закодованих у слові.

Професор **Людмила Ванюга** звернула увагу на питання збереження української культури, які є важливою складовою освітнього процесу. Середовище в якому формується чи перебуває дитина відіграє важливу роль і родинні цінності в багатьох випадках відходять на другий план. А якщо зважити, що більшість населення України сформоване під впливом радянської (російської) ідеології, яка руйнувала українську мову, культуру, традиції, то маємо розуміти, що перед сучасною українською наукою та освітою постають складні завдання виховати особистість національно свідому, яка розмовляє державною мовою, цінує та зберігає традиції краю та роду, дбає про національну культуру.

Професор **Олександра Янкович** зауважила певні позивні аспекти формування особистості у Новій українській школі: зорієнтованість на формування життєвих компетентностей, гнучких навичок учнів. Практична спрямованість освіти особлива помітна в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» для початкової школи. В освітній галузі існують супер-

ечності й невирішені проблеми як рушій подальших змін. Вочевидь, нові підходи щодо трансформаційних процесів простежуються у спектрі виголошених положень філософії освіти.

Професор **Наталія Савелюк** зазначила, що в такому ґрунтовному, багатоаспектному міждисциплінарному дискурсі філософії освіти варто звернути увагу на актуальність положень з позицій сучасної психологічної науки. І доцільно використовувати не тільки й не стільки новітні, постмодерні, а класичні – філософсько-духовні засади. Вибудовуючи парадигму філософії освітнього простору, ми повинні, висловлюючись метафорично, «вкласти душу» як у зазначену парадигму, так і у власні реальні дії, діяльність, вчинки, іншими словами це доцільно називати розумінням, емпатійністю, доброчесністю. Ключові положення фундаментальної системи філософії освіти Світлани Олександрівни, можна означити поняттями «людське», «наукове», «культурне», «мистецьке», «мовленнєве» з усіма відповідними конотаціями. Це набуває методологічного значення для нашої освіти в складних умовах сьогодення.

Дискусії були насиченими і плідними. Зроблено окремі висновки, але ще більше питань намічено для подальшого обговорення.

Є задум: надати Семінару з філософії освіти статус «постійно діючого», як майданчика для осмислення актуальних науково-освітніх викликів і трансформацій.

Посилання:

Вернадский, В. И. (2002). *О науке. Научная деятельность. Научное образование*. Санкт Петербург: Издательство Русского Христианского гуманитарного института.

References:

Vernadsky, V. I. (2002). *About science. Research activities. Scientific education*. Saint-Petersburg: Publishing house of the Russian Christian Humanitarian Institute. [In Russian].

Natalia Morska. «Philosophy of modern education: transdisciplinary reflections» Interuniversity scientific and practical seminar on the basis of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk (December 8, 2022, Ternopil, Ukraine)

The review conveys the main content of the Interuniversity Scientific and Practical Seminar «Philosophy of Modern Education: Transdisciplinary Reflections», which was held on the basis of Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University on December 8, 2022, Ternopil. Representatives of the Department of Philosophy and Pedagogy of the Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named after S. Z. Gzhitsky, Kharkiv National Pedagogical University named after H. S. Skovoroda also took part in the seminar.

Key words: *philosophy of education, transdisciplinarity, interculturality, motivation to study, life skills.*

Наталія Морська, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, керівник «Науково-дослідного центру аналітики суспільно-гуманітарної сфери».

E-mail: morska-n@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6533-2802>

Morska Nataliia, PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor at Philosophy and Social Sciences Department, Faculty of History, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Head of the «Scientific-Research Center for Analytics of the Social and Humanitarian Sphere».

E-mail: morska-n@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6533-2802>